

JORDANA, Jacint (2017)

Barcelona, Madrid y el Estado. Ciudades globales y el pulso por la independencia en Cataluña

Barcelona: Catarata, 208 p.

ISBN 978-84-9097-634-0

Durant els últims anys, i especialment a partir dels fets d'octubre de 2017, s'han publicat nombrosos llibres que analitzen el conflicte sobre la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol. Un argument molt habitual és que en el nucli de la disputa es troben dues concepcions oposades sobre qui és el subjecte sobirà: per uns, la sobirania última recau en el conjunt de la població espanyola; pels altres, Catalunya és una nació i per tant la població catalana té dret a decidir quin tipus de relació vol establir amb l'Estat espanyol. Des d'aquesta perspectiva que emfatitza l'existència de dos nacionalismes confrontats, les possibilitats d'arribar a un acord sostenible en el temps són minses, ja que en el fons es tractaria d'una relació de suma zero on per arribar a una entesa una de les parts hauria de renunciar —o ser obligada a renunciar— al seu posicionament de base pel que fa al subjecte sobirà.

En aquest context, a *Barcelona, Madrid y el Estado* Jacint Jordana proposa una lectura alternativa de la crisi territorial que permeti una negociació més constructiva. Sense negar la importància del fet nacional i els dilemes que planteja, l'autor posa sobre la taula dues explicacions poc explorades que ajuden a entendre millor la situació actual: d'una banda, la competició entre dues ciutats amb vocació global —Barcelona i Madrid— al si del mateix estat; de l'altra, un deteriorament greu de les relacions intergovernamentals entre el Govern central i els autonòmics, en un context on l'elaboració de polítiques públiques efectives comporta la cooperació entre diferents nivells institucionals —el que es coneix com la governança multinivell. La tesi de fons que uneix aquests dos arguments és que

ens trobem davant d'una crisi de l'Estat, ja que fins ara ha mostrat serioses dificultats per respondre de forma satisfactòria a les tensions socioeconòmiques lligades a la globalització.

El llibre està dividit en dues parts. La primera analitza la relació entre el fenomen de les ciutats globals (Sassen, 1991), l'estat i el nacionalisme, i desenvolupa la idea segons la qual la crisi territorial s'explica en bona part per la competència entre dues ciutats per atraure els recursos de l'estat. El primer capítol comença amb una dada que il·lustra el pes de les dues principals àrees urbanes de l'Estat espanyol: segons l'Eurostat de 2017, Madrid i Barcelona són respectivament la tercera i la quarta aglomeració metropolitana a Europa en termes demogràfics, després de Londres i París —6,3 milions Madrid, i 5,4 Barcelona (Eurostat, 2017). En un context on el futur de les grans ciutats depèn de la seva capacitat de competir en una economia globalitzada, Madrid i Barcelona pugnen pels recursos públics de l'estat, i així incrementen la seva competitivitat. Segons Jordana, en els últims anys una part de les elits barcelonines ha arribat a la conclusió que l'Estat central afavoreix sistemàticament Madrid. En serien dos exemples paradigmàtics l'estructura radial de l'AVE y les dificultats per tirar endavant el corredor mediterrani. Recordem, en aquesta línia, els dos famosos articles de Pasqual Maragall publicats a *El País*: «Madrid se va» (2001) i «Madrid se ha ido» (2003). D'aquesta constatació es desprèn que Barcelona podria millorar significativament la seva capacitat per competir globalment si tingués un estat que li fos favorable i la dotés dels recursos que necessita. A aquest aspecte, cal afegir-hi un altre

element lligat al fenomen de les ciutats globals: l'empobriment de certes classes mitjanes i populars com a resultat de la globalització. La perspectiva de la independència de Catalunya genera noves expectatives entre aquests sectors, que la veuen com una oportunitat per refer el contracte social i millorar la seva situació material. Jordana, per tant, es refereix a l'independentisme com una coalició singular entre beneficiaris i perdedors de la globalització.

La segona part del llibre amplia l'horitzó temporal per analitzar com s'han anat deteriorant les relacions entre diferents nivells de govern al llarg de les últimes dècades. Les àrees estudiades són: polítiques de ciència i innovació, polítiques de regulació, polítiques socials i de benestar, polítiques d'atenció a la infància i polítiques lingüístiques. Cadascun d'aquests àmbits presenta les seves deficiències, però les conclusions generals són clares: manca de confiança i corresponsabilitat, absència de diàleg i coordinació, electoralisme, judicialització i imposició des del Govern central. Tot plegat condueix a una governança multinivell incapaç d'elaborar unes polítiques públiques eficaces que donin resposta als reptes que s'han d'afrontar. El resultat és una insatisfacció permanent per part d'aquells que viuen aquesta situació com una imposició i que, per tant, veuen la creació d'un nou ordre institucional com l'única sortida.

Barcelona, Madrid y el Estado obre moltes línies de reflexió, però aquí voldria destacar-ne quatre d'especialment rellevants. En primer lloc, allunya el conflicte territorial de la lectura que emfatitza la incompatibilitat entre dos nacionalismes enfrontats. Jordana no nega que el nacionalisme tingui un paper important, però es pregunta si més aviat no és un efecte en lloc de la causa del conflicte. Segons la tesi principal del llibre, la sortida a la crisi territorial comporta situar el debat en el terreny de la governança multinivell, les sobirania compartides i l'eficàcia de

les polítiques públiques, on les posicions no són tan incompatibles i és més fàcil arribar a acords sobre la base del reconeixement d'una interdependència complexa entre territoris i grups socials.

En segon lloc, el llibre pretén corregir l'absència d'una reflexió profunda en els debats públics sobre els impactes de la metropolitanització en la política territorial. A diferència d'altres països com França, on les transformacions socioespacials lligades al fenomen de les ciutats regió (Scott, 2001) són objecte d'importants discussions públiques (per exemple, Davezies, 2012; Guilluy, 2015; Charmes, 2017), tant a Catalunya com a l'Estat espanyol el debat territorial ha estat monopolitzat per la qüestió nacional, sense tenir en compte l'impacte d'altres variables, com el creixement de les grans aglomeracions urbanes —amb l'excepció de la temàtica força instrumentalitzada electoralment de l'«*España vacía*» (Molino, 2016).

D'aquest darrer punt es desprèn la tercera contribució, i és que, si bé fins fa poc el fenomen de les ciutats globals s'associava a l'emergència de xarxes transnacionals, a processos de desterritorialització i fins i tot a un món postnacional, avui dia és evident —i el llibre de Jordana n'és una prova— que els canvis socials, culturals i econòmics que genera posen de manifest la importància, encara, de les identitats nacionals i del territori com a espai de poder. Els perdedors reivindiquen el territori nacional com a espai de solidaritat per defensar-se d'un ordre transnacional que els relega a les perifèries dins i fora de les ciutats, mentre que els guanyadors mobilitzen el territori com a espai de suport de les grans ciutats, representades com les «campiones nacionals» en una simbiosi entre projecte d'estat i projecte de ciutat (Crouch i Le Galès, 2012).

En quart lloc, el llibre s'afegeix a la creixent literatura que posa de manifest la importància de l'estat —entès aquí

com a conjunt institucional des d'on formular polítiques públiques— en el desenvolupament de les ciutats globals (Therborn, 2012). En el cas espanyol, el paper del Govern central en la globalització de Madrid ha estat fonamental: infraestructures de transport, seus de grans empreses públiques privatitzades, equipaments culturals, comercials i empresarials —el projecte Madrid Norte n'és l'exemple més recent—, centralització de l'Administració central a la capital, etcètera. Certament, les relacions entre ciutats i estats estan canviant en la mesura que les economies urbanes estan cada cop més globalitzades i algunes ciutats reclamen més autonomia política, però les institucions estatals segueixen mantenint una capacitat de mobilització de recursos imprescindible per gestionar els processos d'urbanització.

Finalment, hauria estat interessant aprofundir més en les dinàmiques de competència —i cooperació— que caracteritzen la relació entre Madrid i Barcelona a principis del segle XXI, i en el paper intermediari de l'Estat. De fet, se'n mencionen alguns casos, com les polítiques d'infraestructures o la composició de l'Administració general, però la idea que les tensions territorials associades a la globalització expliquen, en part, el conflicte sobre la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol és prou original per dedicar-li més espai. En qualsevol cas, el principal mèrit de Jordana és definir les bases d'una línia argumental que val la pena desenvolupar en el futur. En definitiva, per una banda, el llibre ofereix una anàlisi que no redueix la situació actual a un enfrontament entre dues identitats nacionals, sinó que defensa la idea que a l'arrel del problema hi ha diferents projectes d'estat amb una dimensió geogràfica evident; i, per l'altra, connecta el cas espanyol amb debats més amplis sobre les tensions territorials lligades al fenomen de les ciutats globals i la metropolitanització dels estats.

Referències bibliogràfiques

- CROUCH, Colin i Le GALE, Patrick (2012). «Cities as national champions?». *Journal of European Public Policy*, 19 (3), 405-419.
<<https://doi.org/10.1080/13501763.2011.640795>>
- CHARMES, Éric (2017). *La revanche des villages. Essai sur la France périurbaine*. París: Seuil.
- DAVEZIES, Laurent (2012). *La crise qui vient. La nouvelle fracture territoriale*. París: Seuil.
- MOLINO, Sergio del (2016). *La España vacía. Viaje por un país que nunca fue*. Madrid: Turner.
- EUROSTAT (2017). «Population on 1 January by five year age group, sex and metropolitan regions». Disponible a <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=met_pjangr-p3&lang=en> [Consulta: 16 de desembre de 2019].
- GUILLUY, Christophe (2015). *La France périphérique. Comment on a sacrifié les classes populaires*. París: Flammarion.
- SASSEN, Saskia (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- SCOTT, Allen J. (ed.) (2001). *Global City – Regions: Trends, Theory, Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- THERBORN, Göran (2012). «End of a paradigm: the current crisis and the idea of stateless cities». *Environment and Planning A: Economy and Space*, 43 (2), 272-285.
<<https://doi.org/10.1068/a42328>>

Albert Orta Mascaró
University College Dublin
albert.ortamascaro@ucdconnect.ie
<https://doi.org/10.5565/rev/dag.641>

